

NOVINE I NJIHOVA ULOGA U DRUŠTVENOJ ZAJEDNICI

NEWSPAPERS AND THEIR FUNCTION IN SOCIAL COMMUNITY

Svjetlana Mokriš

Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek

marendic@knjiga.gskos.hr

UDK / UDC 070:316.7

Stručni rad / Professional paper

Primljeno / Received: 30. 4. 2010.

Sažetak

Novine, kao jedan od masovnih medija u suvremenom informacijskom društvu, obavljaju četiri temeljne uloge: informiranje, zabavu, uvjeravanje i transmisiju kulture. Navedenim ulogama novina mogu se dodati i obrazovna uloga, psihoterapeutska uloga te integrativna uloga. Stoga se novinama često pridaje značenje specifične javne službe. Usprkos činjenici da je novine vrlo teško definirati, mnogi teoretičari novinarstva i novinstva raspravljali su o tome što su novine. Njihova se razmišljanja u mnogim elementima podudaraju, ali je i danas broj definicija i varijacija o pojedinim osobinama novina toliko širok da je gotovo nemoguće postići konsenzus. Među definicijama novina svakako valja istaknuti definiciju Erica W. Allena iz 1930. godine na koju se referirao čitav niz kasnijih teoretičara te od novijih definiciju Michaela Kunczika i Astrid Zipfel iz 2006. godine. Zbog niza zadaća koje obavljaju u društvenoj zajednici, novine predstavljaju za knjižnice, muzeje i arhive iznimno važnu vrstu građe i izvor informacija te je za ove ustanove i oblikovanje njihovih zbirki pitanje definiranja novina jedno od važnih teorijskih pitanja. U knjižničarskim je krugovima danas prihvaćena definicija novina koju donosi *ISBD(CR) : međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe*.

Ključne riječi: definicija novina, uloga novina, elektroničke novine

Summary

Newspapers, as one of the most popular mass media forms in modern information society, perform four basic functions: information, entertainment, persuasion, and the transmission of culture. These can easily be accompanied by their educational, psychotherapeutic, and integrative functions. That is why newspapers are often given the meaning of a specific public service. Despite the fact that newspapers are very difficult to define, many theoreticians of journalism have debated what the newspapers really are. Their opinions correspond in many aspects, but even today there are so many definitions and variations on certain newspaper features that it is almost impossible to achieve a consensus.

Among many newspaper definitions we point out the one given by Eric W. Allen in 1930, which has been referred to by a number of later scholars. Among more recent ones are the definitions by Kunczik Michael and Astrid Zipfel given in 2006. Since newspapers have many functions in social communities they represent important material and source of information for libraries, museums, and archives. That is why they find the question of defining newspapers important, too. In library circles the generally accepted definition of newspapers today is the one given in ISBD(CR): *International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources*

Keywords: definition of newspapers, function of newspapers, electronic newspapers

1. Uvod

Tijekom povijesnog razvoja čovječanstva i njegova civilizacijskog napretka, postojali su mnogi oblici komunikacije koji su ispunjavali socijalnu ulogu saznavanja novosti, čak i mnogo prije no što su se pojavile novine u obliku kakvom ih mi danas poznajemo. Ipak, značenje pojma novine vrlo je složeno jer 80 posto novina danas čine različiti urednički članci, slike, savjeti zaljubljenima, lokalne vijesti, pisma itd. Svakako, značajan prostor dan je i oglašivačima. Ali ono što odista zovemo novinama, zaista donosi neke novosti i tako je bilo u svakoj zemlji i u svakom razdoblju razvitka tiska.

Bez obzira na to što su novine uobičajen dio ljudske svakodnevice, bez obzira što se s njima susrećemo gotovo na svakom koraku, pri pokušaju da kažemo što su ustvari novine, nerijetko nailazimo na brojne probleme. Iako većina ljudi misli da mogu prepoznati novine čim ih vide, novine ipak nije tako lako definirati kako bismo to željeli.

Mnogi teoretičari novinarstva i novinstva raspravljali su o tome što su novine. Čak je i danas broj definicija i varijacija o pojedinim osobinama novina toliko širok da je gotovo nemoguće postići konsenzus.

U prijenosu informacija, knjižnice, ali i muzeji i arhivi, kao dijelovi sveukupne informacijske infrastrukture, zauzimaju jedno od najvažnijih mjesta kao posrednici i prenositelji informacija, kako onih suvremenih, tako i onih nastalih u prošlim vremenima. Povijesno gledano, knjižnice, muzeji i arhivi već dugo osiguravaju novine svojim korisnicima – nabavljaju ih, pohranjuju, uvezuju i daju na korištenje. Pitanje definiranja novina stoga je od iznimne važnosti i za knjižnice, muzeje i arhive kao jedno od teorijskih uporišta pri oblikovanju zbirke novina i njihovom razgraničavanju od ostalih vrsta knjižnične građe.

Dakle, u ovome radu namjera nam je iznijeti različita promišljanja o tome što su novine te razgraničiti i utvrditi uloge koje novine obavljaju u društvenoj zajednici, a koje su im omogućile da postanu jedan od najznačajnijih medija masovne komunikacije i jedan od nezaobilaznih informacijskih izvora u knjižnicama.

2. Definicija novina

I prije izuma tiska, postojali su tekstovi i publikacije koji su donosili novosti s izričitom namjerom da informiraju čitatelje o najnovijim događajima.

Kromanjonski pećinski ljudi ili pak Egipćani u doba četvrte dinastije, 4000 godina prije Krista, objavljivali su novosti na stijenama i pilarima, kako bi svoju zajednicu obavijestili o najnovijim događajima. Novosti objavljene na ovaj način nisu bile mehanički reproducirane, a nisu bile ni široko dostupne.

No, kada se radi o rimskim diurinama, može se reći da su bile mehanički reproducirane i izložene na javnom mjestu. Tekst se nakon toga prepisivao u mnogo primjeraka u pisarskim radionicama kako bi bio šire dostupan. Potom se odnosio pretplatnicima ili onima koji su se pretplatili samo na pojedina izdanja.

U knjizi *The newspaper and the historian*, Lucy Maynard Salmon iz 1976. godine navodi da novine tragaju za svim što predstavlja uobičajen, svakodnevni život u nekoj zajednici i u potpunosti ga oslikava i organizira na način svojstven toj zajednici, tvrdeći da novine odražavaju duh vremena u kojem su nastale kao što i otkrivaju sve aktivnosti koje se u zajednici odvijaju,

ali također i nagovještavaju sve promjene koje će se u zajednici dogoditi.¹ Sukladno tome, ona kaže: “U malom češkom gradiću novine predstavlja i izviki-vač koji poziva ljude snažnim bubnjanjem. Kada se znatiželjni građani okupe, on im počinje izlagati o najnovijim događajima”.² Ista autorica pod definiciju novina svrstava i pojedinačne listove koji sadrže novosti poput javnih oglasa, plakata, okružnica te reklamnih letaka.

Izum tiska imao je, svakako, presudnu ulogu za razvoj novina i novinarstva, na njihov razvoj i širenje. Usporedo s ovim razvojem, pojavila se potreba u stručnim i znanstvenim krugovima da se definira što su to zapravo novine.

Tijekom 20. stoljeća, povjesničari su uglavnom prihvaćali definiciju novina koju je 1930. godine dao Eric W. Allen, a koja se može smatrati donekle preobličenom definicijom iz Otto Grothovog *Die Zeitung – Ein System des Zeitungskunde*³ iz 1928. Allenova definicija obuhvaća sedam značajki: “(...) prave novine moraju izlaziti periodički, moraju biti mehanički reproducirane i dostupne svima koji su ih voljni platiti. Uz to, moraju sadržavati članke različitih sadržaja, biti općenite, pravovremeno donositi vijesti i moraju biti organizirane”.⁴

Mnogi znanstvenici koji su se bavili povijesnim razvojem novina i njihovom ulogom u društvu, tijekom 20. stoljeća, prihvaćali su, u većoj ili manjoj mjeri, ovu definiciju, primjerice:

- *The beginnings of the English newspapers, 1620-1660* Josepha Franka: “(...) novine su tiskane, ne pisane rukom, izlaze redovito u ujednačenim intervalima i odnose se na tekuće događaje”,⁵
- *The press in English society from the seventeenth to nineteenth centuries* Michaela Harrisa i Allana Leeja: “(...) uvažavajući određene nedosljednosti kod različitih autora koji su raspravljali o tome što novine razlikuje od drugih periodičkih publikacija ipak možemo reći da je ono

¹ Salmon, Lucy Maynard. *The newspaper and the historian*. New York : Octagon, 1976. Str. 56.

² Isto. Str. 35.

³ Groth, O. *Die Zeitung – Ein System des Zeitungskunde (Journalistik)*. Mannheim : J. Beinsheimer, 1928-1930. Str. 1-21.

⁴ Allen, Eric W. *International origins of the newspaper*. // *Journalism Quarterly* 7, 4(1930), 310.

⁵ Frank, Joseph. *Beginnings of the English newspapers, 1620-1660*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1961. Str.1-2.

najočiglednije i najbitnije da novine izlaze u pravilnim vremenskim intervalima i bave se suvremenim političkim pitanjima”;⁶

- *Newspaper history: from the 17th century to the present day* koju su uredili George Boyce, James Curran i Paulina Wingate i koji u potpunosti prihvaćaju godinu 1621. kao godinu početka povijesti novina u Velikoj Britaniji, tj. godinu kada su se pojavile prve novine koje u potpunosti zadovoljavaju mjerila navedena u definiciji Erica W. Allena.⁷

U mnogim tekstovima koji su se bavili novinama, razmatrao se povijesni razvoj novina i izdavačke industrije, dok su drugi, pak, tekstovi govorili o utjecaju novina i njihovim zadaćama u pojedinim razdobljima povijesnog razvoja. U svim ovim tekstovima jasno su razlučene publikacije koje zadovoljavaju mjerila postavljena u Allenovoj definiciji ili ih pak ne zadovoljavaju:

- u knjizi *The public prints : the newspaper in Anglo-American culture, 1665-1740* Charles E. Clark tako opširno raspravlja o razlikama između novina i nekih drugih publikacija koje su donosile novosti,⁸ uvodeći kao razlikovno mjerilo ne samo fizički oblik same publikacije, nego i tko je izdao publikaciju i kome je ona bila namijenjena;
- u nekim se pak tekstovima razmatra specifičan sadržaj novina u određenim političkim prilikama. To su npr., *Journals : The new face of news* Jermya D. Popkina izdano u knjizi *Revolution in print : The press in France, 1775-1800*⁹ i *Colonial American newspaper : character and content*¹⁰ Davida A. Copelanda.

Danas su, pak, novine samo jedan od masovnih medija pomoću kojega ljudi komuniciraju. Globalizirani svijet 21. stoljeća živi u ritmu koji mu nameću masovni mediji. Jay Black i Bryant Jennings u svojoj knjizi *Introduction to Media Communication*¹¹ govore o medijskom komuniciranju u informacij-

⁶ Harris, Michael; Allan Lee. *The press in english society from the seventeenth to nineteenth centuries*. Rutherford, NJ : Fairleigh Dickinson University Press, 1986. Str. 15.

⁷ Boyce, George; James Curran; Paulina Wingate. *Newspaper history : from the 17th century to the present day*. Beverly Hills, CA : Sage, 1978. Str. 407.

⁸ Clark, Charles E. *The public prints : The newspaper in Anglo-American culture, 1665-1740*. New York : Oxford University Press, 1994. Str. 78.

⁹ Popkin, Jeremy D. *Revolution in print : the press in France, 1775-1800*. Berkeley : University of California Press, 1989. Str. 95.

¹⁰ Copeland, David A. *Colonial american newspaper : character and content*. Newark : University of Delaware Press, 1979. Str. 14.

¹¹ Black, Jay; Bryant Jennings. *Introduction to media communication*. Chicago : Brown & Benchmark, 1995. Str. 4.

skom društvu i dijele medije na masovne medije, osobne medije¹² i telekomunikacijske medije,¹³ svrstavajući pri tom novine, uz časopise, knjige, radio, film i televiziju, među masovne medije.

U svijetu danas postoji čitav niz definicija novina. Bez obzira na sličnosti i razlike među njima, većina navodi dvije bitne značajke novina, a to je da su tiskane i da se pojavljuju u redovitim vremenskim razmacima. Razlike koje se pojavljuju, odnose se na veličinu, pretplatu, prostornu raširenost, dostupnost novina, vlasništvo, izdavača. *Black's Law Dictionary*, standard koji važi za Sjedinjene Američke Države, kaže da su novine publikacija u arcima, namijenjena javnom raspačavanju, koja se izdaje redovito u kratkim intervalima te sadrži informacije i uvodnike o tekućim događajima i novostima od općeg interesa.¹⁴ U usporedbi s tim, *Butterwords New Zealand law dictionary* kaže da su novine publikacija koja sadrži javne vijesti ili razmatranja tih javnih vijesti, tiska se s namjerom da se raspačava, tiska se periodično u intervalima koji ne prelaze 40 dana, ali ne uključuje tekstove komercijalne prirode.¹⁵ Michael Kunczik i Astrid Zipfel smatraju da tiskovinu možemo smatrati novinama ukoliko su zadovoljene sljedeće pretpostavke: publicitet (javnost), aktualnost, univerzalnost i periodičnost.¹⁶ Denis McQuail temeljnim značajkama tiska smatra "redovito i stalno izlaženje, udobnost oblika, praćenje aktualnih događaja, funkcije u javnoj sferi, gradska ili specijalizirana publika, relativna sloboda".¹⁷

*Hrvatski leksikon*¹⁸ iz 1997. godine preuzima definiciju novina koju je dao Josip Horvat u knjizi *Povijest novinstva Hrvatske 1771.-1962*: "Novine

¹² Osobni mediji se temelje na tehnologiji koja stvara i prenosi poruku; za razliku od masovnih medija korisnik je onaj tko njima upravlja (CD i kasetni rekorderi, videorekorderi, osobna računala, videoigre, kamkoderi, kamere i kalkulatori).

¹³ Telekomunikacijski mediji: telefoni, računala povezana modemima, interaktivna televizija i svi drugi elektronički uređaji koji se mogu povezivati; bit telekomunikacijskih medija jest u povezivanju pojedinaca međusobno ili s drugim informacijskim izvorima.

¹⁴ Navedeno prema Martin, S. E. *Newspaper history traditions. // The function of newspapers in society : a global perspective / edited by Shannon E. Martin, David A. Copeland*. Westport, Conn. ; London : Praeger, 2003. Str. 8.

¹⁵ Navedeno prema Martin, S. E. Isto. Str. 8.

¹⁶ Kunczik, Michael; Astrid Zipfel : *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert, 2006. Str. 72.

¹⁷ Navedeno prema: Jurišić, Jelena. *Definiranje masovnih medija tisak i Internet*. U: *Komunikacijske znanosti : znanstvene grane i nazivlje / urednik Juraj Mirko Mataušić*. Zagreb: Hrvatski studiji, 2007. Str 98.

¹⁸ *Novine*. // *Hrvatski leksikon*. Zagreb : Naklada Leksikon ; Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 1996 – 1997, Sv. 2. 1997. Str. 184.

– skupni naziv za redovita tiskana (uglavnom ukoričena) izdanja s glavnim svrhom da se što prije sazna i što prije objavi glas o nekom novom događaju vezanom za interes što većeg broja ljudi”.¹⁹ Stjepan Malović u svom razmatranju više se usredotočuje na podjelu novina prema načinu proizvodnje i sadržaju. Prema Maloviću,²⁰ glede načina proizvodnje, novine možemo dijeliti po: učestalosti izlaženja, formatu i proizvodnoj tehnologiji.²¹ Učestalost izlaženja može biti: dnevna, tjedna, dvotjedna i mjesečna. To su ujedno i najveće moguće razlike među novinama. Prema formatu razlikujemo veličinu novinske stranice. Uobičajeni su formati tzv. A formati. Najčešći format je A4 (297 x 210 mm). Udvostruči li se format A4, dobiva se A3 format, a ako ga se prepolovi dobiva se A5 format. Novine dijelimo i prema tome koja se tehnologija koristi pri tiskanju. Mogu se proizvoditi jednobojne, dvobojne ili višebojne novine. Novine prema sadržaju možemo dijeliti na: informativno-političke listove, zabavno-revijalne listove i specijalizirana izdanja.

Prema Marku Sapunaru,²² koji se u svojim proučavanjima novinstva i novinarstva usredotočuje na povijesni razvoj, postojala su četiri razdoblja: naturalno, verbalno, pismoslovno te tiskoslovno novinarstvo i novinstvo. Nagli napredak tehnologije u 20. stoljeću doveo je do korjenitih promjena vezanih uz novine, tako da možemo govoriti i o petom razdoblju u razvoju novinarstva i novinstva, koje teče usporedo s tiskoslovnim novinarstvom i novinstvom. Njega bismo mogli nazvati elektroničkim.

Danas je u knjižničarskoj zajednici, pa tako i u Hrvatskoj prihvaćena definicija novina koju donosi *Međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe ISBD(CR)*, a koji zapravo predstavlja prerađeno izdanje *Međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa serijskih publikacija ISBD(S)-a*. Ovaj standard, koji je IFLA prihvatila 2002. godine, a u Hrvatskoj je preveden 2005. godine, pojavio se kao posljedica sve izrazitije prisutnosti publikacija koje iskazuju neka svojstva serijske publikacije, ali koja to, prema strogoj definiciji serijske publikacije, nisu. Stoga ovaj standard govori o postojanju tzv. integrirajuće građe koju definira kao: “Jedinica građe koja se nadopunjuje ili mijenja osuvremenjivanjima koja ne

¹⁹ Horvat, Josip. Povijest novinstva Hrvatske 1771.-1962. Zagreb : Stvarnost, 1962.

²⁰ Usp. Malović, Stjepan. Novine. Zagreb: Sveučilišna knjižara, 2004.

²¹ Na ovome mjestu važnim smatramo naglasiti da Malović u svojim radovima vezanim uz novinstvo i novinarstvo govori o tiskanim novinama, ali ne i o novinama koje se pojavljuju na mikrofilmu ili pak u elektroničkom obliku.

²² Sapunar, Marko. Osnove znanosti o novinarstvu. Zagreb : Naprijed, 2000.

ostaju zasebna, već su uklopljena u cjelinu. Integrirajuća građa može biti omeđena ili neomeđena. Primjeri za integrirajuću građu obuhvaćaju građu koja se osuvremenjuje poput publikacija koje imaju uvez sa slobodnim listovima i mrežnih mjesta”.²³

Integrirajuća građa, dakle, može biti omeđena ili neomeđena. Kada govorimo o novinama, zanima nas kako ovaj standard definira neomeđenu građu: “Jedinica građe koja se izdaje tijekom nekog razdoblja bez unaprijed utvrđenog kraja izlaženja. Neomeđena građa obuhvaća serijske publikacije i tekuću integrirajuću građu”.²⁴

Budući da su novine podvrsta serijskih publikacija, važno nam je naglasiti i što se prema navedenom standardu smatra serijskom publikacijom: “Jedinica neomeđene građe, bez unaprijed utvrđena kraja izlaženja, objavljena u uzastopnim zasebnim sveščićima ili dijelovima, obično s brojevanim podacima. Primjeri za serijske publikacije obuhvaćaju časopise, revije, elektroničke časopise, godišnje izvještaje, novine i nizove omeđenih publikacija.”²⁵ te periodičkom publikacijom: “Vrsta serijske publikacije koja izlazi u redovitim razmacima kraćim od godine. Obično sadržava zasebne članke”.²⁶ Uvažavajući prethodno navedenu definiciju periodičke publikacije, možemo ustvrditi da se periodičkim publikacijama smatraju novine i časopisi. O novinama navedeni Standard kaže da su: “Serijska publikacija koja se izdaje u utvrđenim i čestim razmacima, obično dnevno, tjedno ili polutjedno i koja izvještava o tekućim zbivanjima i temama od općeg interesa”.²⁷

Elektroničke novine

Novine, kao i ostale vrste serijskih publikacija, mogu se pojaviti u papirnom obliku i na elektroničkom mediju, što je navedeno i u definiciji koju za serijsku publikaciju daje *ISO 3297*: “Publikacija na bilo kojem mediju (...)”.²⁸

Jedno od neriješenih pitanja jest što su elektroničke novine jer danas postoje elektroničke novine kojima je u elektroničkom obliku dan samo sadržaj

²³ ISBD(CR) : međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. Str. 16.

²⁴ Isto. Str. 18.

²⁵ Isto. Str. 21.

²⁶ Isto. Str. 19.

²⁷ Isto. Str. 18.

²⁸ HRN ISO 3297. Informacije i dokumentacija – Međunarodni standardni broj serijske publikacije (ISSN). Zagreb : Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo, 2004. Str. 6.

i sažeci članaka, postoje i oni kojima je cjelokupan tekst dan samo za najnoviji broj, a arhiv je u papirnom obliku, kod nekih postoji usporedo papirna i elektronička inačica, dok neki imaju isključivo elektroničku inačicu dostupnu online.

Rasprave koje se vode o utvrđivanju pripadnosti obitelji elektroničkih novina, pokazuju širok raspon različitih mišljenja o tome pitanju. Govoreći o ovome problemu, F. W. Lancaster navodi dva različita stava. Prema jednom, elektroničkim publikacijama, pa tako i novinama može se smatrati: “(...) sve periodičke publikacije dostupne u elektroničkom i papirnom obliku, uključujući i mrežno dostupne periodičke publikacije, kao i one pohranjene na CD-ROM-u”.²⁹

Uvažimo li drugi stav koji nudi mnogo užu definiciju elektroničkih publikacija, pa tako i novina, elektroničkim novinama možemo smatrati one novine koje su: “(...) oblikovane i dostupne isključivo u elektroničkom obliku”.³⁰

Bez obzira koji stav prihvatili i smatramo li elektroničkim novinama isključivo one koje postoje u elektroničkom mediju ili pak i one koje imaju svoje tiskane ekvivalente, činjenica je da su elektroničke novine sada već dio svakodnevice.³¹

3. Razlika između novina i časopisa

Iako *ISBD(CR)* precizno definira što su novine, često je u praksi otežano razlučiti i odlučiti je li neka publikacija časopis ili novine. *ISBD(CR)* časopis definira kao periodičku publikaciju znanstvenog značaja.³² U *Općoj enciklopediji Jugoslavenskoga leksikografskog zavoda* iz 1977. godine, o časopisima se govori kao o povremenim publikacijama zabavnog, književnog, znanstvenog, umjetničkog, političkog, privrednog, religijskog i sl. značaja koji su srodni novinama, ali se od njih razlikuju po tome što obično ne postoji izričita vezanost za kronološki slijed događaja te časopisi prikupljaju građu relativno

²⁹ Lancaster, F. W. The evolution of electronic publishing. // *Library Trends* 43, 4(1995), 520.

³⁰ Isto, 520.

³¹ Godine 1992. pojavljuje se Chicago Online (mrežna inačica Chicago Tribune), New York Times ima mrežnu verziju od 1994., a Washington Post od 1995. U Hrvatskoj, Glas Istre mrežnu inačicu ima od 1996., Vjesnik od 1998., Večernji list od 1999., Slobodna Dalmacija od 1999., Novi list od 2002., Jutarnji list od 2005., Glas Slavonije od 2000.

³² *ISBD(CR)*. Str. 15.

trajnijih vrijednosti, izlaze u većim vremenskim razmacima (ponajviše polumjesečno, mjesečno ili tromjesečno) i što često imaju vanjski oblik knjige ili brošure.³³ *Hrvatska enciklopedija*³⁴ za časopise navodi da su vrsta serijske publikacije koja izlazi u redovitim razmacima, kraćim od godine, a dužim od petnaest dana. Pokreće se s namjerom da izlazi trajno. Pojedine sveščice (brojeve) karakterizira različitost sadržaja i suradnika, a istovjetnost naslova i formata. Više sveščića čini svezak ili volumen, ali neki časopisi izlaze i u više svezaka tijekom jedne godine. Pripadnost sveščića pojedinom svesku označena je kontinuiranom numeracijom, a često i tekućom paginacijom. Uz brojčane oznake, časopisi mogu nositi i kronološke oznake razdoblja za koje izlaze.

Ako, pak, promotrimo mjerila za razlikovanje časopisa i novina, onda smatramo da je moguće zaključiti da se časopisi od novina razlikuju prema sljedećim obilježjima jednih, odnosno drugih:

- prema sadržaju jer novine izvještavaju o tekućim događajima odnosno o stvarima za koje postoji opći interes, dok časopisi donose informacije relativno trajnijih vrijednosti kod kojih ne postoji izričita vezanost za kronološki slijed događaja;
- prema periodicitetu izlaženja jer novine izlaze obično dnevno, tjedno ili polutjedno, a najrjeđe dvaput mjesečno, dok časopisi izlaze od dvaput mjesečno do dvaput godišnje;
- prema formatu i izgledu jer časopisi obično imaju vanjski izgled knjige dok novine najčešće izlaze u formatu većem od A3, obično bez korica, ali mogu imati i korice.³⁵

Osim toga, za novine je vrlo čest slučaj da se razlikuju međusobno i prema području rasprostiranja pa govorimo o nacionalnim, regionalnim (obrađuju specifična pitanja uži pokrajina ili regija) i lokalnim (obrađuju specifična pitanja općina, gradova i gradskih četvrti) novinama te novinama ustanova, npr., školske novine, novine vjerskih zajednica.

³³ Časopisi. // Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda. 3. izd. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977-1985. Sv. 1. 1977. Str. 180.

³⁴ Novine. // Hrvatska enciklopedija. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1999-2009. Sv. 2. 2000. Str. 653.

³⁵ U tekstu Hanne Komorous i Roberta B. Harrimana, *International Guidelines for the Cataloguing of Newspapers*, navodi se da novine obično izlaze bez korica, s debelo otisnutim naslovom u formatu obično većem od A3 (297 mm x 420 mm).

4. Uloga novina u društvenoj zajednici

U suvremenom informacijskom društvu, četiri su temeljne uloge masovnih medija, pa tako i novina, kažu Jay Black i Jennings Bryant: informacija, zabava, uvjeravanje i transmisija kulture.³⁶

Pravo na informaciju jedno je od osnovnih ljudskih prava koje je osigurano u svim demokratskim društvima. *Opća deklaracija o pravima čovjeka Ujedinjenih naroda* (čl. 19,) kao i *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda* (čl. 10) Vijeća Europe ističu pravo svakoga čovjeka na slobodno primanje i širenje informacija. Odredbom članka 38., *Ustav Republike Hrvatske* jamči slobodu mišljenja i izražavanja misli. Sadržaj slobode izražavanja misli navodi se kao sloboda tiska i drugih sredstava priopćivanja, sloboda govora i javnog nastupa te slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćivanja. Ustav izravno zabranjuje cenzuru, a novinarima jamči pravo na slobodu izvješćivanja i pristupa informaciji. Jamči se i pravo na ispravak svakomu kome je javnom informacijom povrijeđeno Ustavom utvrđeno pravo. Ustavom zajamčene slobode i prava, pa tako i sloboda izražavanja, mogu se temeljem članka 16. Ustava ograničiti samo zakonom, i to radi zaštite slobode i prava drugih ljudi, te pravnog poretka, javnog morala i zdravlja.³⁷

Primarnom, klasičnom ulogom novina smatra se informiranje, tj. prijenos, objašnjavanje i komentiranje za javnost važnih i aktualnih događaja, npr., o političkom životu neke zemlje, o ekonomskom životu neke zemlje, o razvoju znanosti i tehnike, o svakodnevnim događajima. Informiranje javnosti srž je novinarske struke. To je njezino poslanje.

Čitajući novine i tekstove o medijima, modi, glazbi, sportu, čitajući reportaže s vrhunskih događaja, egzotične putopise, horoskope, stripove, gledajući karikature i rješavajući križaljke, čitatelji novina ne samo da se informiraju, ne samo da uče, oni se ujedno i zabavljaju i ispunjavaju svoje slobodno vrijeme. Zabavljajući se, oslobađaju se svojih svakodnevnih problema pa se može govoriti i o psihoterapeutskoj ulozi novina. Novine su i prijeko potrebno sredstvo socijalne komunikacije, one uspostavljaju veze među ljudima u društvenim skupinama unutar društvene zajednice, one ljude povezuju.

Tiskani mediji, prije svega novine, tradicionalni su izvor informacija i stavova koji već nekoliko stoljeća utječu na oblikovanje javnog mnijenja, a

³⁶ Black, Jay; Bryant Jennings. Nav. dj. Str. 47.

³⁷ Ustav Republike Hrvatske : pročišćeni tekst. Zagreb : Novi informator, 2003. Str. 19-20.

danas se obraćaju racionalnijim i politički obrazovanim biračima koji traže znatno dublje pokrivanje političkih sadržaja za razliku od manje informiranih pojedinaca koji su podložni utjecaju televizije.³⁸

Prema Marcelu Meleru, osnovni tipovi medija ekonomske propagande jesu: novine, tjednici, časopisi, revije, magazini i ostale publikacije, radio, televizija, razglas, propaganda poštom te razni elektronički mediji, a novine predstavljaju najstariji i dugo vremena najviše upotrebljavan medij ekonomske propagande³⁹ koji se već stoljećima koristi za oglašavanje i nuđenje novih proizvoda tržištu.

Oblikujući javno mnijenje te oglašavajući i nudeći tržištu nove proizvode, novine obavljaju jednu od temeljnih zadaća masovnih medija, a to je zadaća uvjeravanja.

Prijenos kulture najviše je raširena, ali i najmanje razumljiva zadaća masovnih medija, smatraju Jay Black i Jennings Bryant.⁴⁰ Komunikacija utječe na pojedinca pa sve poruke koje utječu na shvaćanje kulture, njezine sadašnje i prošle vrednote, dolaze i nesvjesno do primatelja.

Mediji, pa tako i novine, prema riječima Srečka Lipovčana: "(...) ažurno, objektivno i kompetentno informiraju javnost o relevantnim kulturnim događanjima/zbivanjima; umjetnički, kulturološki ili znanstveno posebno vrijednim tvorbama (umjetnička/znanstvena djela i projekti te raznovrsnim problemima koje život donosi u "svijetu kulture" (materijalnim, kadrovskim, organizacijskim, konceptijskim itd.) istovremeno samom objavom i vrednujući neko kulturno postignuće. Nadalje u novinama se vrši kritička recepcija kulturnih postignuća kroz osvrte, komentare, izvještaje i uvodnike, ali i stvaranjem literarnih oblika koji su i sami kulturna tvorba par excellence (prikazi/recenzije, kritike, ogledi, podlistci, polemike). Novine su mjesto gdje se stvaraju kulturne tvorbe (pjesme, priče, ulomci veće prozne cjeline), a istodobno su i zrcalo i vrelo za povijest kulture".⁴¹

Vezano uz transmisiju kulture, može se promatrati i obrazovna uloga novina. Obrazovna uloga sastoji se u odgajanju čitatelja, u dopunjavanju njihova znanja. Govoreći o ulozi novina i romana, Fred Inglis navodi: "Novine i

³⁸ Šiber, Ivan. Politički marketing. Zagreb : Politička kultura, 2003. Str. 183.

³⁹ Meler, Marcel. Promocija. Osijek : Ekonomski fakultet, 1997. Str. 108.

⁴⁰ Black, Jay; Bryant Jennings. Nav. dj. Str. 8.

⁴¹ Lipovčan, Srečko. Mediji – druga zbilja? : rasprave, ogledi i interpretacije. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2006. Str. 30-33.

romani bijahu dva oblika tiskovina koja su objašnjavala naš život pismenoj publici, a pismenost, valja to naglasiti, nije se provela tek donošenjem zakona o obveznom školovanju (...) Opismenjavanje je bilo mnogo šire nego što se obično vjeruje, prije no što su države-nacije utemeljile industriju obrazovanja. Novine su različitim klasama čitateljstva nudile način da se snađu u tome kaleidoskopskom svijetu. One su pružale dnevni odgovor na nevjerojatnu promjenjivost svijeta”.⁴²

Novine su, kao što kaže Benedict Anderson u knjizi *Zamišljene zajednice*, “jednodnevni bestseler”: “Nitko neće čitati novine objavljene prošlog tjedna, osim ako su u njih umotani krumpiri u kuhinji. No svakog se dana prodaju milijuni primjeraka zbog toga što nam one pripovijedaju razumljivu pripovijest koja uključuje radnju, junake, zlikovce, akciju i obavještavaju nas o svijetu, smještajući one koje poznajemo i bliski su nam uz one koji to nisu. Čineći to, novinarstvo uvelike nalikuje na roman”.⁴³

No, ni jedan novinski tekst nije jednodimenzionalan, većina njih obavlja istovremeno više uloga. Neki politički obojen tekst može istovremeno biti informativan, ali može i uvjeravati čitatelje u ispravnost stavova novinara, drugi pak donoseći informacije o nekom novom filmu istodobno čitatelje zabavlja, ali i vrši ulogu transmisije kulture ili kako kaže Srećko Lipovčan u knjizi *Mediji – druga zbilja?*: “Svaki tekst, u načelu, sadrži u sebi nekoliko funkcija, a ona koja preteže, koja nekom tekstu daje njegov glavni značaj (karakter) jest dominantna. ... Tek potanka analiza nekog konkretnog teksta može odgovoriti na pitanje o kojoj je dominantnoj funkciji riječ te u kojoj su mjeri relevantne i subdominantne funkcije; tek tada možemo odrediti o kojem se uporabnom obliku zapravo radi”.⁴⁴ Dakle, uloga nekoga novinarskog teksta nikada nije samo jedna, čista i destilirana, uvijek se radi o sintezi nekoliko zadaća.

Prema riječima Margaret Hutchins: “Neosporno je značenje periodičkih publikacija i novina kao izvora informacija. Od najranijeg djetinjstva pa do zrele dobi ljudi ih, kao izvore informacija, koriste više nego knjige”.⁴⁵

⁴² Inglis, Fred. Teorija medija. Zagreb : Barbat ; AGM, 1997. Str. 26

⁴³ Navedeno prema: Inglis, Fred. Isto. Str. 26-27.

⁴⁴ Lipovčan, Srećko. Nav. dj. Str. 29-30.

⁴⁵ Hutchins, M. Introduction to reference work. Chicago : American Library Association, 1944. Str. 103.

5. Zaključno

Tijekom povijesnog razvoja čovječanstva i njegova civilizacijskog napretka, postojali su mnogi oblici komunikacije koju su ispunjavali socijalnu ulogu saznavanja novosti, čak i mnogo prije no što su se pojavile novine u obliku kakvom ih mi danas poznajemo. Tek krajem 17. i početkom 18. stoljeća pojavljuju se i prve prave periodičke publikacije pa tako i novine koje počinju izlaziti u pravilnim vremenskim razmacima. Napredak tehnologije, industrijalizacija te političke i socijalne promjene koje su uzrokovale, dovode do opće planetarizacije novina u 19. stoljeću koje je ujedno i zlatno razdoblje tiskoslovnog novinarstva i novinstva. Pojava novih masovnih medija u 20. stoljeću, prvenstveno radija, televizije, a potom i računala, ugrozila je dominaciju novina kao najraširenijeg medija masovne komunikacije. No, novine se sve više prilagođavaju elektroničkom mediju načinom svoje proizvodnje i raspčavanja, svojim izgledom, načinom organizacije informacija i sadržajima koje donose, ulazeći na taj način u postindustrijsko ili elektroničko razdoblje svoga razvoja.

Čitav niz teoretičara novinarstva i novinstva pokušao je definirati što su to novine, a u današnjem elektroničkom informacijskom okruženju i što su to elektroničke novine. Čak je i danas broj definicija i varijacija o pojedinim značajkama novina toliko širok da je gotovo nemoguće postići konsenzus. U ovome radu razmatrali smo niz definicija novina, od kojih bismo kao jednu od značajnijih istakli Allenovu definiciju na koju se referirao čitav niz kasnijih teoretičara te od novijih definiciju Michaela Kunczika i Astrid Zipfel te Denisa McQuaila. Za knjižnice, muzeje i arhive novine predstavljaju iznimno važnu vrstu građe. U knjižničarskim je krugovima danas prihvaćena definicija koju donosi *ISBD(CR) : međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe* koju smo i mi prihvatili u ovome radu, a prema kojoj su novine: “Serijska publikacija koja se izdaje u utvrđenim i čestim razmacima, obično dnevno, tjedno ili polutjedno i koja izvještava o tekućim zbivanjima i temama od općeg interesa”.

Kada su se pojavile, novine su imale gotovo istovjetno značenje za društvenu zajednicu kao što imaju i danas: pomoću novina širile su se vijesti, omogućivale su pripadnicima neke društvene zajednice da saznaju što se u njihovoj zajednici događa, a ponekad su te lokalne događaje smještale u regionalni i internacionalni kontekst, iz novina se saznavalo gdje se i kada nešto događalo – tko se vjenčao, rodio ili umro, donosile su informacije o dnevnim političkim događajima, pružale financijske informacije, donosile su različite oglase, što je vrlo značajno budući da su se u većini slučajeva novine i

održavale sredstvima dobivenim od oglašivanja, donosile vijesti o različitim čudnim stvarima, uvijek su nastojale smanjiti ovaj svijet i donijeti informacije o njemu. Niti u današnje doba, uloga i značaj novina u društvenoj zajednici nisu se značajno izmijenili. Još uvijek ljudi žele biti informirani, žele saznati o lokalnim događanjima i na koji način će se lokalna događanja uklopiti u regionalna i internacionalna, ljudi žele informacije o financijskim tržištima, o kulturi i o obrazovanju, o modi i o zdravlju, još uvijek žele saznati o različitim bizarnim događajima, o čudima, iako u njih sve manje vjeruju, ljudi žele da im "svijet bude na dlanu".

U suvremenom informacijskom društvu, novine obavljaju četiri temeljne uloge – informiranje, zabavu, uvjeravanje i transmisiju kulture. No, niti jedan novinski tekst nije jednodimenzionalan, pojedine uloge se međusobno prožimaju. Pri tom novine čitatelje međusobno povezuju, izvaninstitucionalno obrazuju, a mogu obavljati i psihoterapeutsku ulogu.

LITERATURA

Allen, Eric W. International origins of the newspaper. // *Journalism Quarterly* 7, 4(1930), 308-319.

Beggings of the english newspapers, 1620-1660. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1961.

Black, Jay; Bryant Jennings. Introduction to media communication. Chicago : Brown & Benchmark, 1995.

Boyce, George; James Curran; Paulina Wingate. Newspaper history : from the 17th century to the present day. Beverly Hills, CA : Sage, 1978.

Clark, Charles E. The public prints : The newspaper in anglo-american culture, 1665-1740. New York : Oxford University Press, 1994.

Copeland, David A. Colonial american newspaper : character and content. Newark: University of Delaware Press, 1979.

Časopisi. // *Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*. 3. izd. Zagreb : Jugoslavenski leksografski zavod, 1977-1985. Sv. 1. 1977. Str. 180.

Groth, Oto. Die Zeitung – Ein System des Zeitungskunde (Journalistik). Mannheim : J. Beinsheimer, 1928-1930. Str. 1-21.

- Harris, Michael; Allan Lee. The press in english society from the seventeenth to nineteenth Centuries. Rutherford, NJ : Fairleigh Dickinson University Press, 1986.
- Horvat, Josip. Povijest novinstva Hrvatske 1771.- 1962. Zagreb : Stvarnost, 1962.
- HRN ISO 3297. Informacije i dokumentacija – Međunarodni standardni broj serijske publikacije (ISSN). Zagreb : Državni zavod za normizaciju i mjeriteljstvo, 2004.
- Hutchins, Margaret. Introduction to reference work. Chicago : American Library Association, 1944.
- ISBD(CR) : međunarodni standardni bibliografski opis serijskih publikacija i druge neomeđene građe. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005.
- Inglis, Fred. Teorija medija. Zagreb : Barbat ; AGM, 1997.
- Jurišić; Jelena. Definiranje masovnih medija tisak i Internet. U: Komunikacijske znanosti : znanstvene grane i nazivlje / urednik Juraj Mirko Mataušić. Zagreb : Hrvatski studiji, 2007.
- Kunczik, Michael; Astrid Zipfel : Uvod u znanost o medijima i komunikologiju. Zagreb : Zaklada Friedrich Ebert, 2006.
- Lancaster, F. W. The evolution of electronic publishing. // Library Trends 43, 4(1995), 518-527.
- Lipovčan, Srećko. Mediji – druga zbilja? : rasprave, ogleđi i interpretacije. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2006.
- Malović, Stjepan. Novine. Zagreb : Sveučilišna knjižara, 2004.
- Martin, S. E. Newspaper history traditions. // The function of newspapers in society : a global perspective / edited by Shannon E. Martin, David A. Copeland. Westport, Conn. ; London : Praeger, 2003.
- Meler, Marcel. Promocija. Osijek : Ekonomski fakultet, 1997.
- Novine. // Hrvatska enciklopedija. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1999-2009. Sv.2. 2000.
- Novine. // Hrvatski leksikon. Zagreb : Naklada Leksikon ; Leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 1996 – 1997, Sv. 2. 1997. Str. 184.
- Popkin, Jeremy. D. Revolution in print : the press in France, 1775-1800. Berkeley : University of California Press, 1989.
- Salmon, Lucy Maynard. The newspaper and the historian. New York : Octagon, 1976.
- Sapunar, Marko. Osnove znanosti o novinarstvu. Zagreb : Naprijed, 2000.
- Šiber, Ivan. Politički marketing. Zagreb : Politička kultura, 2003.
- Ustav Republike Hrvatske : pročišćeni tekst. Zagreb : Novi informator, 2003.